

Muistelmat metodikirjan muodossa

MATTI PELTONEN

Historian tutkijoiden tuottamisessa teksteissä esiintyy lajityyppi, jota kutsutaan metodikirjaksi. Useimmiten historian tutkimuksen metodikirjoissa keskustellaan kuitenkin kaikesta muusta paitsi metodeista. Keskeisin aihepiiri on ollut historian tutkimuksen tietoteoria (mitä menneisyys on ja miten saamme siitä tietoa). Näitä metodikirjojen teemoja on aiemmin kutsuttu paitsi metodiksi myös historianfilosofiaksi ja nykyisin hiukan tarkemmin historioteoriaksi. Emeritusprofessori Heikki Ylikankaan uutuusteos on otsikoitu ikään kuin se olisi jatkoa metodikirjallisuuden boomille, joka alkoi Länsi-Euroopassa 1990-luvun puolivälissä, jolloin alettiin julkaista aivan uudella innolla vastauksia kysymykseen ”mitä historia on?”.

Ylikankaan kirjaa voi lukea myös kotimaaisessa kontekstissa ja rinnastaa se muiden (etenkin Suomen ja Skandinavian) historian emeritusprofessorien tuottamaan kirjallisuuteen. Tässä valossa teoksessa tehty valinta jättää historioteoreettinen pohdinta vähemmälle ja keskittyä pohdintaan kysymystä, miksi historian tulkinnat vaihtelevat, tulee ymmärrettävämmäksi. Kun vielä ilmenee, että keskustellut tulkinnat, joita viljellään esimerkkeinä sujuvasti kulkevassa teks-

tissä, ovat kirjoittajan omasta laajasta tuotannosta, voikin huomata, että meille tarjotaan tässä metodikirjaksi naamioitua muistelmateosta. Ratkaisu on lukijan kannalta monella tavalla ilahduttava. Kymmenien päiväkirjaniteiden ja tuhansien muistelmasiivujen asemesta saammekin kaksi sataa sivua avointa ja pohdittua tilitystä tekijän omista ratkaisuista. Ylikankaan uuden kirjan muistelmaluonne ilmenee myös siinä, että hän ei keskustele uusimpien (eikä juuri vanhempienkaan) historioteoreettisten tekstien kanssa, vaan kirjan lähde- luettelossa on pelkästään tekijän omia julkaisuja. Kyse on kirjallisesti lahjakkaan tutkijan omaperäisestä ratkaisusta. Kustantaja on myös investoinut poikkeuksellisen paljon kirjan ulkoasuun ja tehnyt siitä miellyttävän esineen pitää kädessä ja lukea.

Ylikangas ei siis keskustele viime vuosikymmenten historioteoreettisten avausten kanssa, eikä hän ole käyttänyt aikaansa niiden kartoittamiseen. Muistelmakirjan hengessä hän lähtee liikkeelle 1970-luvun ns. kahden historian keskustelusta, jonka hän käynnisti yhdessä Antero Heikkisen kanssa *Historiallisessa Aikakauslehdessä*, ja silloin kun on tarvis, kurottaa historioteoreettisissa pohdintoissaan taaksepäin aina 1900-luvun alkuun

Heikki Ylikangas
Mitä on historia ja millaista sen tutkiminen
Art House, 2015

(puhuessaan singularisoivasta ja generalisoivasta tutkimusmenetelmästä) ja kauemmaksikin 1800-luvun puoliväliin (väittäessään Leopold von Rankea nykyisenkin historian tutkimuksen lähtökohdaksi).

Mainituissa kohdissa rivien välissä kuuluu usein kaikuja Pentti Renvallin ajattelusta. Sellaista vanhakantaisuutta esiintyy esimerkiksi ratkaisussa ”puolustaa historiaa” hyvin positivistisesti käsitetyn luonnontieteen esittämää haastetta vastaan ja vaikeneminen toisen maailmansodan jälkeen paljon ajankohtaisemmasta yhteiskuntatieteiden muodostamasta haasteesta. Ylikankaan pohdinnat historian koulukunnista, jotka syntyvät sen mukaan ratkaistaanko historian tietoteorian ontologinen kysymys historian tutkimien ilmiöiden olemuksesta ainutkertaisuuden vai toistuvuuden hyväksi, muistuttavat kovasti ruotsalaisen Folke Dovringin ajatuskuluja hänen 1960 julkaisemassaan metodikirjassa *History as a Social Science*. Vaikka Dovringin kirja jäikin kansainvälisessä keskustelussa E. H. Carrin ja G. R. Eltonin paljon suuremmil-

ta kustantajilta tulneiden metodikirjojen varjoon, huomattiin se 1960-luvulla myös Suomesa nuorten historiantutkijoiden parissa. Dovringin nykylukijan silmissä hiukan teknokraattisilta kalskahtavat ajatukset historiantutkimuksen hyödyllisyydestä eräänlaisena yhteiskunnallisena insinööritaitona, joka torjuu menneisyyteen liittyviä myyttejä ja estää turhia konflikteja ja kriisejä sekä auttaa yhteiskuntasuunnittelussa, toistui melkein sanasta sanaan nuorten dosenttien Heikki Ylikankaan ja Antero Heikkisen ”kahden historian” keskustelun avauksessa *Historiallisessa Aikakauskirjassa* 1970-luvun alussa.

Pentti Renvallin metodologiset valinnat heijastuvat Ylikankaan valinnoissa myös sikäli, ettei hän opettajansa tavoin noiteeraa 1900-luvun suuria historiateoreettisia keskusteluja. Tarjoitan erityisesti saksankielises-

sä akateemisessa maailmassa tärkeitä ilmiöitä – ns. metoditaitelua aivan 1800-luvun lopulla ja koko 1900-luvun alkupuoliskon ajan riehunutta ”historismin kriisiä”. Renvallin valintana tämä oli sitäkin puhuvampaa, että hän seurasi ulkomailta vain saksankielistä kirjallisuutta.

Saattaa olla, että nämä Pentti Renvallin valinnat heijastuvat laajalti kaikkien nykyisin historiantutkimusta harjoittavien tutkijoiden opettajasukupolvien ajatusmaailmassa. Vaikka Renvallin metodikirja – pitkään ainoa suomalainen historiantutkimuksen akateeminen opas – ei olekaan enää vuosikymmeniin kummitellut historian opiskelijoiden lukulistoilla, saattavat hänen silmäläinsä kuitenkin rajata monille opetettuja näkökulmia.

Heikki Ylikangas ei ole kuitenkaan Pentti Renvall. Hän taistelee niillä teoreettisilla aseilla, joita hänelle on annettu, his-

toriallisten tapahtumien tai ilmiöiden ainutkertaisuudesta lähteviä suuntauksia sekä aatehistorian suurmiehiä ja vaikuttajainaisia palvovia tulkintoja vastaan. On tietysti vaikuttavaa, että joku lähtee tällaiseen taisteluun pääosin vain omien tutkimustöiden tuoman kokemuksen aseinen varustautuneena ottamatta selkänokaksi laajempia historiateoreettisia keskusteluja.

Mutta sellainen yltiöpäinen yksilösuoritus on aina ollut eteläpohjalaisen historiantutkijan tyyli. Siksi tämä teos on kuva Ylikankaan urasta historiantutkijana ja vain vähemmässä määrin ja 1970-luvun alun näkökulmia mukaillen vastaus otsikon kysymykseen (jossa kuvaavasti ei ole kysymysmerkkiä). Ajankohittaiseen historiateoreettiseen keskusteluun teoksen panos on keskustelun puutteen arvostelu. Sekin nuoli osuu maaliinsa.

Jälleenrakennuksen talouspolitiikkaa ja käytäntöjä

MIKKO PIISPA

On epätavallista arvioida artikkelista koostuva lehti kuin se olisi kirja. Mustarindan lehti on kuitenkin monin tavoin varsin yhtenäinen kokonaisuus, joten sitä voidaan lähestyä yksittäisenä, toimitettuna teoksena. Tätä tukee myös se, että lehti ilmestyy vain kerran vuodessa, ja sillä on aina tarkoin harkittu ja rajattu teema. Lehteä toimittava Mustarinda-seura on yhdistys, joka omien sanojensa mukaan ”edistää kestäviä arvoja ja elämäntapaa, ekologista ja kulttuurista monimuotoisuutta sekä eri tai-

teen- ja tieteenlajien, erityisesti nykyaikaisen asemaa” (www.mustarinda.fi/mustarinda-seura).

Tämä painotus näkyy vahvasti vuoden 2015 julkaisussa, jonka teemana on jälleenrakennus. Siihen johdattaa Mustarindan ja Aalto-yliopiston talouskulttuurin tutkijan Paavo Järvensivun pääkirjoitus. Siinä hän tiivistää koko julkaisun näkökulman toteamalla, että meidän on hyvin läheisessä tulevaisuudessa päästävä irti fossiilisten polttoaineiden tukemasta elämäntavastamme, ja siksi ”on aloitettava mit-

Mustarinda-lehti 2015
Jälleenrakennus
Mustarinda-seura

tava jälleenrakennus”. Tämä ”on väistämättä ristiriitaista ja epätäydellistä, mutta eteenpäin on mentävä”.

Mustarinda-lehden lävistämä paradigma on siis ajatus jälleenrakennuksen välttämättömyydestä. Tämän keskeisenä perustana toimii ilmastotieteilijöiden näkemys siitä, että fossiilipolttoaineiden ajasta on siirryttävä pi-